

מהרש"א מהדו"ב]. ולא תירץ שהוצרך לבעולה שלא כדרכה באונס — משמע שפשוט לו שלרבי אלעזר נחשבת זונה אף בכגון זה. ועוד יש לסייע לזה, ממה שכתב שאין לתרץ בממאנת, כי מדאורייתא אין אלו נישואין. ומבואר מדבריו שאפילו בדרך אישות, כל שאינה נשואה לו מדאורייתא נחשבת 'זונה' לר"א. ואילו היה הדבר תלוי באיסור, הלא נראה שאין כאן איסור דאורייתא ד'לא תהיה קדשה' אף קודם שתקנו חכמים קדושין לקטנה (ויל"ע בשו"ת הריב"ש שצה שצה) — אלא מוכח שאף ללא איסור זה עשאה זונה, וא"כ הוא הדין באונס. [ואולם לאחר שתקנו חכמים קידושי קטנה, שוב אינה אסורה משום 'זונה' אף לרבי אלעזר, כי לא אמר רבי אלעזר אלא בפניו הבא על הפנויה שלא לשם אישות, וזה נחשב 'לשם אישות', ואפילו שאישות זו מדרבנן]. וצ"ע. אמנם בשו"ת הריב"ש (קצד, הובא במשל"מ) משמע שכל שבא לשם אישות אפילו אין האישות מתקיימת מצד הדין, מודה רבי אליעזר. ומ"מ יש מקום לומר שאונס שונה, שאינו לשם אישות. שו"ר כעין זה מבואר מדברי הרשב"א עצמו בהמשך (ובתשובה ח"א אלף רלא), שאף באונס לר"א עשאה זונה, אלא שלא נחית לסברא הנזכרת).

*

למה כהן גדול אסור באלמנה — בעבור שביום הכיפורים כהן גדול נכנס לפני ולפנים ומזכיר שם המפורש, ושמא היה בישראל שום אשה יפה והיה הכהן-גדול מחשב רעה על בעלה שימות בשעת הזכרה כדי שישאנה — לכך אסר כהן גדול באלמנה. (פירוש רבי חיים פלטיאל — אמור)

'... כבר נאמר לעיל שהכהן הגדול חייב להיות נשוי. איסורי כהונה של כהן גדול הם מקיפים יותר משל כהן הדייט, שהרי כהן הדייט מזהה רק על זונה, חללה וגרושה; נישואיו מורים אפוא, צניעות, קדושת כהונה, שלום וריעות הם עמודי התווך של חיי הנישואין בישראל. יתירים עליהם נישואי כהן גדול; הם מבטאים אחדות בלב ונפש, בהשקפות ובדרכי החיים של האיש והאשה. שכן כהן גדול מזהה גם על אלמנה, והוא מצווה על נערה בתולה; הוזה אומר: אשתו טרם סיגלה לעצמה את ההשקפות ודרכי החיים של איש אחר; והיא נבחרה בגיל, שבו אפילו הרהור באיש אחר טרם עלה על דעתה'. (מפירוש רש"ר הירש. ויסוד הדברים בספר החינוך רע"ב)

זוהא אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת... —

היה יכול לכתוב 'בתולה', וייתר ב' י' (בבתוליה) — לרמזו, עד י"ב שנים בתוליה שלמים. (בעל הטורים — אמור כא, ג)

דף ט

מצות לקיחת בתולה לכהן גדול
 'בוגרת ומוכת עץ לא ישא, ואם נשא — נשוי. אלמא סופה להיות בוגרת תחתיו, סופה להיות מוכת עץ תחתיו, הכא נמי סופה להיות בעולה תחתיו? קשיא' —
 מבואר בגמרא שכהן גדול, על אף שאסור לישא בוגרת ומוכת עץ, אם נשאה — אינו חייב לגרשה. לעומת זאת אם נשא בעולה (מאתר) — חייב להוציאה. ובבעולת עצמו אמר רב שחייב להוציאה, ועל כך הקשו בגמרא מה חילוק בינה לבוגרת, הלא גם היא סופה להיות בעולה תחתיו. ונשאר ב'קשיא'.
 ואף על פי כן דינו של רב לא נדחה, וכפי שפסק הרמב"ם.
 ויש לעיין בדין זה: הרי כשאמרה תורה והוא אשה בבתוליה יקח... כי אם בתולה מעמיו יקח אשה — בנוסף לבעולה ממש כלולות באזהרה זו גם בוגרת ומוכת עץ, כדברי הגמרא, מפני שאינן בתולות

גמורות, ואם כן, מדוע נחלק ביניהם, הלא כשם שבבוגרת אין איסור אלא בעת הנישואין ולא אחר כך, שהרי 'אם נשא — נשוי', כך גם בבעולה נאמר שאין איסור אלא ב'קיהה', ולמה חייב להוציאה? הנה כבר כתב הרמב"ן בפירוש התורה (ריש אמור) עפ"י 'תורת כהנים', ששני דינים יש בענין זה: 'לאו הבא מכלל עשה' — היינו, איסור בעולה, וגם מצות עשה לשאת בתולה. ופירוש הדבר, כשבא הכהן הגדול לשאת אשה, מצוה עליו לשאת בתולה, ואם לא לקח בתולה ביטל מצות עשה, ועוד זאת, מלבד מה שביטל מצוה, כשלקח בעולה הרי הוא עובר גם על 'איסור עשה'.

ונראה מסברה פשוטה, שהמצוה אינה קיימת אלא בזמן הלקיחה, מה שאין כן בנוגע לאיסור, יש לדמותו לכל איסורי-ביאה, איסורי לאוין או עשה, שחלים כל עת היותם נשואים. ולפי זה יש לומר שבבוגרת ומוכת-עץ הגם שאינן 'בתולות' (כפי שדרשה הגמ' להלן בסוגיתנו), אך כיון שגם אינן 'בעולות', אין עליהן איסור 'בתולה' — ולא בעולה, רק כשלקחן ביטל מצות בתולה מעמיו יקח. ומוכן מאלי שדוקא באלו אומרים 'אם נשא — נשוי', כי הרי לא יתקן כלום בהוצאתן, שכבר ביטל המצוה בעת הנישואין, בזה שלא לקח בתולה. אולם בנוגע לבעולה, כיון שהיא אסורה לו מדין 'לאו הבא מכלל עשה', הרי שחייב להוציאה.

ובבעולת עצמו הוקשה לגמרא שמצד הסברא יש לדמותה לבוגרת, מפני שסופה להיות בעולה תחתיו, ואם כן על כרחך לא הקפידה תורה אלא על זמן הלקיחה. אמנם למסקנא קיימינן שדינה כבעולת חבריו, וחייב להוציאה מחמת ה'איסור' ולא מחמת ה'מצוה', שגם היא כלולה ב'ולא בעולה'. (זכר יצחק לא (ב), ושנה דבריו בס' סה,א; והרחיב דבריו בבית ישי כו,ב ועוד.) [וע"ע חילוק אחר בין בעולת עצמו לבוגרת ומוכת עץ, בספר אור לציון].

וע"ע באבי עזרי (קמא, איסור"ב יז,ב), שאף הלאו הבא מכלל עשה אינו בביאה גרידא אלא בצירוף הקדושין, כי האיסור שייך למצות-עשה והרי המצוה אינה קיימת אלא כשמקדש ונושא.

(ע"ב) 'העבירום לפני הציץ, כל שפניה מוריקות בידוע שהיא ראויה לבעל...' — על שם יאר ה' פניו אליך — שפניהם מצהיבים על ידי השם שהיה כתוב על הציץ, ולהפך, היו פניה מוריקות. (עפ"י מהרש"א. וע"ע חדושי אגדות מהר"ל; בן יהוידע).

'סימן לעבירה הדרוקן' — כתבו המפרשים שסתם 'עבירה' שאמרו בכל מקום, היא עבירת זנות. (ראה במצוין בשבת לג — חוברת קא)

'ונעברינהו לפני ציץ' — אף על פי שפעולת הציץ נסית ואילו בחינת היין היא טבעית לכאורה, אעפ"כ מקשה הגמרא לבדוק בציץ, ואין זה שייך למה שאמרו 'אין סומכין על הנס' או אין משתמשים בנסים (ערש"ש) — כי כנראה כן הוא חוק קבוע בציץ, וכל דבר שהוזהר תמיד וכך היא תכונתו, מה לי אם יש לו הסבר טבעי אם לאו, שפיר דמי לסמוך עליו. [וגדולה מזו נראה מכמה מקומות, שאנשים שבטוחים שיעשה להם נס, מותר להם לסמוך עליו, כגון במעשה דנחום איש גמזו שאמר פנו כלים ורק אח"כ את מיטתי — כי עיקר הטעם שאין סומכים על הנס הוא משום שאין לאדם לבטוח בעצמו שהוא ראוי שיעשה הנס (ע' משאת המלך — פסחים סד, ובמובא שם). אך אף אם נאמר שהוא משום 'לא תנסון' (כדמשמע בירושלמי), ואף כשטוח שיעשה הנס אסור, בענינו שהנס מתמיד אין שייך ענין נסיון. ויתכן שהוא הטעם לדברי אביי בפסחים שם, שסומכים על נס נעילת הדלתות — כי אפשר שכך היה תמיד].

*

ידעת — שלש פעמים במסורה: **וכל אשה ידעת איש** (רמלחמת מדין); **וכל אשה ידעת** (דיבש גלעד); **נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד** (תהלים קלט). והיינו דאיתא ביבמות שהעבירום לפני הציץ, כל

שפניה מוריקות בידוע שנבעלה. הוי 'נפלאים מעשיך' — על ידי נפלאות מעשיך נודע אם יודעת איש. (בעל הטורים, מטות)

דף טא

'ככתבם וכלשונם'

'אתם קרויין אדם ואין עובדי כוכבים קרויין אדם' — 'ראה ברעיא מהימנא בדרשה ד'אדם' — אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם... ומשם נראה כי ענין 'אדם' הוא שלימו דכר ונוקבא, וטעמו כמו שכתוב 'ויקרא את שם אדם', [לכן מפורש ביבמות ס"ג כל ישראל שאין לו אשה אינו אדם]. וזה דוקא בישראל, ששניהם מכוונים להוציא תולדות לקיום האומה ומצווים בפריה ורבייה... לא כן אומות העולם שאינן מצווים בפו"ר, כי ענין הולדה שלהם רק לקיום ישוב העולם ולמלאות רצון הטבע הדורש תפקידו, כמו כל הברואים. והנקיבה אינה מתייחסת אל הזכר כלל (וכמו שמצאנו 'רחמנא אפקריה לזרעו'). ועיין 'בעלי הנפש' להראב"ד בשער הקדושה בזה. וזה הענין שנבראו הבהמות גופים נפרדים מן האדמה, לא כן האדם היו זכר ונקבה בריאה אחת. עיין שם דבריו הקדושים. לכן אין אומות העולם קרויין אדם. (משך חכמה בראשית ה,ב)

— 'אין הכוונה כאן להוציא יתר העמים מכלל אדם, רק חז"ל באו לפרש כי בכל עת אשר נזכר בתורה ובכתבי הקודש סתם לשון 'אדם', לא כווננו רק אל בני ישראל, כמו בכל ספרי ונמוסי הדת המיוחדות לאומה אחת, כל מקום שנזכר בדבריהם סתם, כי האדם מחויב או מוזהר כך וכך, הכוונה רק אל אותם בני אדם אשר מוכרחים להאזין בקול הפקודות הללו, כן בתורה ובנביאים, כל מקום שנזכר בני אדם סתם, הכוונה לישראל כי רק להם הטיפו מילתם, זולת במקום דמפורש דנבאו גם לאומות, ופשוט'. (מהר"ץ חיות כאן).

— '... לכן השם 'אדם' פותח באל"ף הרומז על יחודו יתברך שהוא התכלית וסופו דם, כלשון שאמרו (בר"ה) דם תהא אחריתו... כי זה סוף כל האדם, והחי יתן אל לבו להיות החכם עיניו בראשו לשום אחרית כראשית לייחד יחודו יתברך כר' עקיבא שיצתה נשמתו באחד, ר"ל על ידי יחוד של מעלה באחד יצתה נשמתו, לא על ידי המסרקות של פרזל... שהיחוד הגמור הוא ביטול כל הכחות וחלק אלקי ממעל למקורן... וזו היא מיתת נשיקה הידועה — זהו הוראת שם 'אדם', עד שלכן דרשו ז"ל אתם קרויין אדם כו' — כי מי שאין יכול להשלים גילוי יחוד האמיתי, אינו קרוי אדם.

ועל כן לא מצאנו אחר אדם הראשון בכל הש"ס ודברי רז"ל שם אדם פרטי הנקרא אדם, ואע"פ שנמצא שם פרטי על שם הכלל, וזה כי ידוע כל התגלגלות הסבות העולמיות העוברות עלינו המה אך בשביל גילוי היחוד האמיתי לכל באי עולם, כמפורסם בדברי הנביאים והחכמים ע"ה, ויתבררו ויתלבנו הדברים עד עת קץ הידוע לפניו יתברך, שאו ישתלמו כל האמצעיים הנצרכים לגילוי יחודו יתברך בעולם, ולכן לא יתכן שם העצם אדם על אדם פרטי, שהוא הוראת השתלמות היחוד על אופן היותר שלם, וזהו מה שאיננו, אפס בדרך כלל נוכל לקראו אדם — ר"ל שהמין הכללי הוא האדם האמיתי, שהרי בכללותם והצטרפותם הם משלימין היחוד כולו, כמו שאיתא ביבמות, אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, שביארוהו דר"ל בגוף אדם הראשון, כמו שאיתא בשמות רבה יש נשמות תלויין בשערו ובחוטמו וכו', וכללות נשמות ישראל כולם שהם המתוארים בתואר אדם כללי הם המשלימים גילוי היחוד על